

HRVATSKI BENEDIKTINCI I POKRŠTENJE POLJAKA

Ivan OSTOJIĆ

Ove godine slave Poljaci tisućugodišnjicu svojega pokrštenja i svoje državnosti, *sacrum Poloniae millenium*. Svrha je ovih redaka informativna, to jest, želim saopćiti kako je u posljednje vrijeme izneseno i branjeno mnijenje, da su benediktinci iz Hrvatske odigrali važnu ulogu kada je jedan od većih slavenskih naroda stupio na pozornicu evropske kulture.

Poljski crkveni historičar dr Stanislav Jezierski istražuje prvo stoljeće povijesti svojega naroda. U pismu od 28. svibnja 1965. godine saopćio mi je da je njegov profesor dr Jozef Nowacki nakon tridesetogodišnjega proučavanja prošlosti poznanjske dijeceze postavio hipotezu, koja otprilike ovako glasi:

Prvi poljski biskup Jordan nije bio ni Nijemac, ni Irac, ni Francuz. On je došao iz Dalmacije, zapravo iz Zadra, iz velikoga benediktinskog samostana. Zadar je onda bio misionarski centar za čitavo slavensko područje (*pour toute la Slavonie*). Svećenik Antun, i on iz Dalmacije, krstio je sestru prvoga poljskog kneza i osnivača poljske države Mješka. Vjerojatno je iz Zadra sredinom X stoljeća pošla u Poljsku grupa benediktinaca na čelu s Jordanom. Nakon rada od nekoliko godina Jordan je izabran biskupom u kneževskom sjedištu Poznanju.

Saopćujući mišljenje svojega uglednog učitelja, Jezierski želi znati: ima li ta hipoteza temelja u zadarskim dokumentima, jesu li se iz zadarskoga benediktinskoga samostana sačuvala kronike ili kakvi drugi spisi (*Liber mortuorum... Archiconfraternitatum...*) iz X stoljeća, je li moguće utvrditi da je biskup Jordan bio redovnik u Zadru, i jesu li odanle u ono vrijeme išli benediktinci u Poljsku. Svoju molbu zaključuje mišljenjem, da je to pitanje od velike važnosti (*une question d'une grande importance*) i za poljsku povijest i za sve Slavene. Zbog toga izražuje nakanu, da bi on došao u Dalmaciju i osobno proučio odnosne dokumente.

Na gornju molbu Jezierskoga, u vezi s iznesenom hipotezom, bilo je moguće odgovoriti samo ovo: Doista je postojala u Zadru dobro poznata, možda najstarija i svakako jedna od najistaknutijih naših sredovječnih opatija pod imenom Sv. Krševana (*monasterium Sancti Chrysgoni Jadrensis*). Prvi sigurni glas o njoj nalazi se u sačuvanoj ope-

ruci Andrije, gradskoga priora u Zadru, iz 918. godine, kojom je ovaj ostavio nekoliko zemalja i drugih legata Sv. Krševanu. Na njoj je i potpis *Odolberti abbatis*. Cijenimo, da se kod Sv. Krševana već tada vršilo pravilo sv. Benedikta, jer mu je opat nosio franačko ime, a onda u franačkoj državi drugih redovnika gotovo nije ni bilo. Istom samostanu je sredinom X stoljeća hrvatski kralj Krešimir II darovao neku zemlju u Diklu nedaleko Zadra. Godine pak 986. (ili malo poslije) obnovljen je samostan *secundum omnem monasterii ordinem* i ograđen kako to određuju *praecepta sancii patris Benedicti*. Spomenuta oporuka, darovnica i obavijest o obnovi samostana spadaju među najstarije sačuvane pisane spomenike Sv. Krševana. Iz X stoljeća ne znamo ni za kakvu kroniku ili nekrolog ili biografiju. — Zadarska opatija trajala je sve do 1807. godine, kada ju je dokinula Napoleonova vlada. Gotovo čitavu arhivsku ostavštinu opatije čuva Državni arhiv u Zadru.

U Dalmaciji se doduše u srednjem vijeku više benediktinskih monaha i opata nazivalo Jordan, ali je najstariji spomen monaha toga imena, koji je živio u zadarskoj opatiji, poznat iz konca XII stoljeća. — Nigdje nije do nas doprla nikakva vijest o monasima misionarima koji bi iz Zadra bili poslani u Poljsku.

Poslije Jezierskoga javio mi se pismom od 3. prosinca 1957. godine sam auctor izložene hipoteze dr Jozef Nowacki, metropolitanski kanonik u Poznanju. U tom pismu navodi da je Jordan, prvi biskup misionar u Poljskoj (oko 965. do 968), koji je zatim postao prvi biskup poznanjski (968. do 984), bez sumnje bio benediktanac. Njegovo podrijetlo ne spominje *Chronicon Thietmari Merseburgensis episcopi*, pa je očito da Jordan nije došao u Poljsku ni iz češkoga Praga ni iz Regensburga li iz kojega drugog njemačkog samostana. Zbog toga je Nowacki odavna nagađao da je Jordan bio poslan ili iz Italije ili iz zemlje Južnih Slavena, i to iz područja akvilejskoga patrijarhata ili upravo iz staroga hrvatskog kraljevstva (*ex antiquo regno Chorvatiae*).

Na žalost, nastavlja Nowacki, iz onoga vremena nema sačuvanih dokumenata, a život prvih poljskih pustinjaka i blažene Vlislave-Adelaide, sestre kneza Mješka I, ne mogu se uzeti kao historijsko vrelo. Iz povijesnih spomenika ime kneginje Adelaide dobro je poznato, dok njezino slavensko ime Vlislava nigdje drugdje nije ostalo zabilježeno. Oni životi pripovijedaju da se majka Adelaide i kneza Mješka I zvala Swietoslava—Anastazija i da je ona oko 940. godine imala za kapelana nekoga svećenika Antuna iz Dalmacije, ali se postojećim dokumentima to ne da utvrditi. Ako su imena Vlislava i Anastazija historijska, dalje raspravlja Nowacki, sigurno su ona došla iz južnih slavenskih strana. To vrijedi osobito za ime Anastazija, jer su smrtni ostaci sv. Anastazije početkom IX stoljeća preneseni iz Carigrada u zadarsku katedralu, koja je dolaskom svetičnih moćiju postala crkvom sv. Anastazije. Prije toga je nosila ime sv. Petra. I poznanjska katedrala je posvećena sv. Petru.

Najnovijim arheološkim istraživanjima, razlaže Nowacki pri kraju pisma, sigurno je utvrđeno da je prvotna katedralna crkva Sv. Petra u Poznanju bila sagrađena sredinom X stoljeća u stilu stare kršćanske

bazilike *cum atrio fonteque in eius medio et cum peristyllo circumferentialiter addito*. Budući da se u ono vrijeme u Njemačkoj nisu gradili hramovi takvog stila, drži kao stalno da je biskupa Jordana i njegove drugove prvi kršćanski knez Mješko I pozvao iz južnih zemalja, iz Italije ili iz Hrvatske. Učinio je to da bi izbjegao teutonsku dominaciju. Zajednička pripadnost slavenskoj jezičnoj grani olakšavala je monasima misionarima, koji su došli *iz Hrvatske*, trud u izvršavanju njihova velikoga pothvata u Poljskoj.

Nowacki spominje također da je 1001. godine došao u Poljsku sljedbenik sv. Romualda Antun zajedno sa još dva druga i da je 1003. godine Antun postao opatom u novom samostanu blizu kaštela Miedzyrzecz u biskupiji Poznanj. Mi sa svoje strane ovdje dodajemo da je upravo tih godina sv. Romuald živio na teritoriju Hrvatske (sigurno u Istri a, kako neki hoće, i na dalmatinskom otoku Osoru), gdje je osnivao kamaldoljske samostane na osnovi regule sv. Benedikta. Naravno je bilo, ako je zaista svoje monahe poslao u Poljsku, da je među njima bio barem netko od onih koji su poznavali slavenski jezik.

Svoje pismo završava Nowacki obećanjem da će slijedeće, 1959. godine početi tiskanjem povijesti poznanjske nadbiskupije. I doista je izašlo njegovo obećano djelo u dva debela sveska pod naslovom *Dzieje archidiecezji poznanckiej*. Hipoteza o hrvatskim misionarima u Poljskoj izložena je na prvim stranicama prvoga sveska.

To mišljenje našlo je odjeka i kod poznatoga poljskog povjesničara Oskara Haleckoga. U svojem govoru što ga je u siječnju ove godine održao u Rimu na komemoraciji poljske tisućugodišnjice on je kazao da nedostaju povijesni izvori koji bi mogli objasniti brzo pokrštenje njegova naroda, i da će se teško desiti nova otkrića, ali se s pravom ima smatrati vjerojatnim da su pri tom poslu sudjelovali i misionari iz Hrvatske (*L'Osservatore romano*, 15 Gennaio 1966, pag. 3 col. 2)

* * *

Činjenica da u Hrvatskoj nije ostalo ništa zabilježeno o pohodima naših benediktinaca na slavenski sjever prije XIV stoljeća — kada su monasi glagoljaši bili pozvani u Češku, a odanle u Poljsku — ni najmanje ne oslabljuje Nowackijevu naučnu pretpostavku. Ona se temelji na ozbiljnim razlozima i odnosi se na vrijeme žive misionarske djelatnosti benediktinskoga monaštva u raznim krajevima svijeta. Nije nikakvo čudo što nemamo njezinu potvrdu u suvremenim dokumentima. Moramo se naime sjetiti da se radi o događajima X stoljeća, iz kojega su vrlo rijetke vijesti doprle do naših dana.

SUMMARIUM

Sodales OSB in Croatia et baptisatio Polonorum. — A. refert de litterarum commercio quod habuit cum historiographis Polonis (Nowacki, Jezierski) relate ad thesim quam proposuerunt, quod nempe in baptisatione Polonorum magnas partes habuerint sodales OSB e Croatia (Jordanus, primus episcopus Poloniae et alii). Desunt quidem hac de re documenta historica directa, at rationes seriae suadent thesim propositam.